

बेसल मानदंड/Basel norms

- बेसल नॉर्म्स किंवा बेसल एकाॅर्ड्स हे बँकिंग पर्यवेक्षणावरील बेसल कमिटीने जारी केलेले आंतरराष्ट्रीय बँकिंग नियम आहेत.
- आंतरराष्ट्रीय बँकिंग प्रणाली बळकट करण्याच्या उद्देशाने जगभरातील बँकिंग नियमांचे समन्वय साधण्याचा बेसल मानदंड हा एक प्रयत्न आहे.
- बँकिंग पर्यवेक्षणाच्या बेसल समितीने केलेला हा कराराचा संच आहे जो बँका आणि वित्तीय व्यवस्थेला असलेल्या जोखमींवर लक्ष केंद्रित करतो.

बँकिंग पर्यवेक्षणावरील बेसल समिती/ Basel Committee on Banking Supervision

- बँकिंग पर्यवेक्षणावरील बेसल कमिटी (BCBS) ही बँकांच्या विवेकपूर्ण नियमनासाठी प्राथमिक जागतिक मानक सेटर आहे आणि विविध देशांच्या मध्यवर्ती बँकांसाठी बँकिंग पर्यवेक्षी बाबींवर नियमित सहकार्यासाठी एक मंच प्रदान करते.
- 1974 मध्ये दहा देशांच्या गटाच्या सेंट्रल बँकेच्या गव्हर्नरांनी याची स्थापना केली होती.
- समितीने 2009 मध्ये आणि नंतर पुन्हा 2014 मध्ये आपल्या सदस्यत्वाचा विस्तार केला. BCBS मध्ये आता 28 अधिकारक्षेत्रातील 45 सदस्य आहेत, ज्यात केंद्रीय बँका आणि बँकिंग नियमनाची जबाबदारी असलेले अधिकारी यांचा समावेश आहे.
- हे बँकिंग पर्यवेक्षी बाबींवर नियमित सहकार्यासाठी एक मंच प्रदान करते.
- मुख्य पर्यवेक्षकीय समस्यांबद्दल समज वाढवणे आणि जगभरातील बँकिंग पर्यवेक्षणाची गुणवत्ता सुधारणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.

हे नियम का?

- बँका वेगवेगळ्या प्रकारच्या कर्जदारांना कर्ज देतात आणि प्रत्येकाची स्वतःची जोखीम असते.
- ते जनतेच्या ठेवी तसेच बाजारातून उभारलेले पैसे म्हणजेच इक्विटी आणि कर्ज कर्ज देतात.
- यामुळे बँकेला डिफॉल्टच्या विविध जोखमींचा सामना करावा लागतो आणि परिणामी ते कधीकधी कमी होतात.
- त्यामुळे, वसुलीच्या जोखमीपासून बचाव म्हणून बँकांना भांडवलाची काही टक्केवारी बाजूला ठेवावी लागते.
- बेसल समितीने या जोखमीचा सामना करण्यासाठी बँकिंगसाठी बेसल नॉर्म्स नावाचे नियम तयार केले आहेत.

बेसल नाव का?

- बेसल हे स्वित्झर्लंडमधील शहर आहे.
- हे ब्युरो ऑफ इंटरनॅशनल सेटलमेंट (BIS) चे मुख्यालय आहे, जे आर्थिक स्थिरता आणि बँकिंग नियमांच्या समान मानकांचे समान लक्ष्य असलेल्या मध्यवर्ती बँकांमधील सहकार्य वाढवते.
- त्याची स्थापना 1930 मध्ये झाली.
- बँकिंग पर्यवेक्षणावरील बासेल समिती स्वित्झर्लंडमधील बेसल येथील BIS कार्यालयांमध्ये आहे.

बेसल- I (Basel-I):

- हे 1988 मध्ये सादर केले गेले.
- हे जवळजवळ संपूर्णपणे क्रेडिट जोखमीवर केंद्रित होते.
- कर्जदाराच्या कर्जाची परतफेड किंवा कराराच्या जबाबदाऱ्या पूर्ण करण्यात अयशस्वी झाल्यामुळे झालेल्या नुकसानीची शक्यता म्हणजे क्रेडिट जोखीम. पारंपारिकपणे, हे कर्ज देणाऱ्याला थकीत मुद्दल आणि व्याज न मिळण्याच्या जोखमीचा संदर्भ देते.
- हे बँकांसाठी भांडवल आणि जोखीम वजनाची रचना परिभाषित करते.

- जोखीम-भारित मालमत्ता (risk weighted assets-RWA) च्या 8% वर किमान भांडवलाची आवश्यकता निश्चित करण्यात आली होती.
- RWA म्हणजे भिन्न जोखीम प्रोफाइल असलेली मालमत्ता.
- उदाहरणार्थ, संपार्श्विक द्वारे समर्थित मालमत्तेमध्ये वैयक्तिक कर्जाच्या तुलनेत कमी जोखीम असते, ज्यात संपार्श्विक नसते.
- भारताने 1999 मध्ये बेसल-1 मार्गदर्शक तत्त्वे स्वीकारली.

बेसल-II

- 2004 मध्ये, BCBS द्वारे बेसल II मार्गदर्शक तत्त्वे प्रकाशित करण्यात आली.
 - बेसल I कराराच्या या सुधारित आणि सुधारित आवृत्त्या होत्या.
 - मार्गदर्शक तत्त्वे तीन मापदंडांवर आधारित होती, ज्याला समितीने स्तंभ म्हटले आहे.
1. भांडवली पर्याप्तता आवश्यकता (**Capital Adequacy Requirements**): बँकांनी किमान भांडवल पर्याप्ततेची आवश्यकता 8% जोखीम मालमत्ता राखली पाहिजे
 2. पर्यवेक्षी पुनरावलोकन (**Supervisory Review**): यानुसार, बँकांना तीनही प्रकारच्या जोखमींना तोंड द्यावे लागते, उदा. क्रेडिट, मार्केट आणि ऑपरेशनल जोखीम.
 3. बाजार शिस्त (**Market Discipline**): यासाठी प्रकटीकरण आवश्यकता वाढवणे आवश्यक आहे. बँकांनी त्यांची कार, रिस्क एक्सपोजर इत्यादी केंद्रीय बँकेकडे अनिवार्यपणे उघड करणे आवश्यक आहे.
- भारतामध्ये आणि परदेशात बेसल II निकषांची पूर्ण अंमलबजावणी होणे बाकी आहे, तरीही भारत या नियमांचे पालन करतो.

बेसल III

- 2010 मध्ये, बेसल III मार्गदर्शक तत्त्वे जारी करण्यात आली.
- ही मार्गदर्शक तत्त्वे 2008 च्या आर्थिक संकटाला प्रतिसाद म्हणून सादर करण्यात आली.
- विकसित अर्थव्यवस्थांमधील बँकांचे भांडवल कमी, जास्त फायदा आणि अल्प-मुदतीच्या निधीवर जास्त अवलंबून असल्यामुळे प्रणाली अधिक मजबूत करण्याची गरज भासू लागली.
- बेसल II अंतर्गत भांडवलाचे प्रमाण आणि गुणवत्ता पुढील जोखीम ठेवण्यासाठी अपुरी आहे असे देखील वाटले होते. चार महत्त्वाच्या बँकिंग मापदंडांवर लक्ष केंद्रित करून अधिक लवचिक बँकिंग प्रणालीला प्रोत्साहन देणे हे मार्गदर्शक तत्त्वांचे उद्दिष्ट आहे. भांडवल, लाभ, निधी आणि तरलता.

1.भांडवल (Capital)

- भांडवल पर्याप्तता गुणोत्तर 12.9% राखले जाईल. किमान टियर 1 भांडवल गुणोत्तर आणि किमान टियर 2 भांडवली गुणोत्तर अनुक्रमे 10.5% आणि जोखीम-भारित मालमत्तेच्या 2% वर राखले पाहिजे.
- याव्यतिरिक्त, बँकांना 2.5% चे भांडवल संवर्धन बफर (capital conservation buffer) राखावे लागेल. काउंटर-सायकिकल बफर (**Counter-cyclical buffer**) देखील 0-2.5% वर राखले पाहिजे.

2.लाभ (Leverage)

- लाभ दर किमान 3% असणे आवश्यक आहे. लीव्हेरेज रेट म्हणजे बँकेच्या टियर-1 भांडवलाचे सरासरी एकूण एकत्रित मालमत्तेचे गुणोत्तर.

3.निधी आणि तरलता (Funding and Liquidity)

- Basel-III ने दोन तरलता प्रमाण तयार केले: LCR आणि NSFR.
- लिक्विडिटी कव्हेरेज रेशो (LCR) साठी बँकांना पर्यवेक्षकांद्वारे निर्दिष्ट केल्यानुसार तीव्र अल्पकालीन तणावाच्या परिस्थितीत आलेल्या रोख प्रवाहाला सामोरे जाण्यासाठी पुरेशी उच्च-गुणवत्तेच्या द्रव मालमत्तेचा बफर (high-quality liquid assets) ठेवण्याची आवश्यकता असेल.

- हे "बँक रन" सारख्या परिस्थितींना प्रतिबंध करण्यासाठी आहे. ३० दिवसांच्या तणावाच्या परिस्थितीसाठी बँकांकडे पुरेशी तरलता आहे याची खात्री करणे हे उद्दिष्ट आहे.
- नेट स्टेबल फंड रेट (NSFR) साठी बँकांनी त्यांच्या बॅलन्स शीट संपत्ती आणि क्रियाकलापांच्या संबंधात स्थिर निधी प्रोफाइल राखणे आवश्यक आहे. NSFR ला बँकांनी त्यांच्या क्रियाकलापांना स्थिर वित्त स्रोतांसह निधी देणे आवश्यक आहे (एक वर्षाच्या क्षितिजावर विश्वासार्ह).
- किमान NSFR आवश्यकता 100% आहे. म्हणून, LCR अल्पकालीन (30 दिवस) लवचिकता मोजते आणि NSFR मध्यम-मुदतीची (1 वर्ष) लवचिकता मोजते.

byjusexamprep.com